

העזרה מהסוגיא

גיטין מז. – נב:

פרשת פינחס ה'תשפ"ג

דף מז

♦ בעל שגירש את אשתו משום נדר או משום שם רע או משום אילונית:

• באופן שגירש משום נדר:

○ באופן שגירש מחמת נדר שהאשה נדרה:

- לת"ק - לא יחזיר, ונחלקו האמוראים האם הטעם של רבנן הוא משום 'קלקולא' או 'פריצותא'.
- לרבי אלעזר - לא יחזיר משום 'קלקולא'.
- לרבי יהודה:

הערות

א הגמ' מביאה שרב נחמן בלישנא קמא מבאר שהטעם של רבנן הוא משום 'קלקולא', ורב נחמן בלישנא בתרא מבאר שהטעם של רבנן הוא משום 'פריצותא', וראה להלן [הערה ו] ששמואל ורבא סוברים שהטעם של רבנן הוא משום 'קלקולא', ואב"י סובר שהטעם של רבנן הוא משום 'פריצותא'.

הברייתא מבארת שהחשש של 'פריצותא' הוא שלא יהיו בנות ישראל פרוצות בנדרים, והחשש של 'קלקולא' הוא שהאשה תפר את הנדר והבעל יאמר אם היית יודע שהנדר יהיה מופר לא הייתי מגרש 'ונמצא גט בטל ובניה ממזרים'. ומחמת חשש זה רבנן תיקנו שבאופן שגירש את האשה מחמת נדר לא יוכל להחזיר, ורש"י מבאר שעל ידי תקנה זו הבעל לא יכול לומר שאם היה יודע שהאשה תפר את הנדר לא היה מגרש, כיון שהיה צריך לבדוק האם אפשר להפר את הנדר, וכיון שלא בדק מוכח שדעתו לגרשה בכל אופן מחמת שהאשה אינה חביבה עליו. אמנם תוס' מבארים שהחשש שהבעל יאמר שאם היה יודע שהנדר יהיה מופר לא היה מגרש הוא רק לעז בעלמא, והסיבה שהבעל מוציא לעז כיון שסבור שעל ידי הלעז יוכל להחזיר את האשה, אבל לאחר התקנה שאסור לבעל להחזיר את האשה לא שייך חשש זה.

בדברי הברייתא מבואר שלפי הצד שהטעם שרבנן תיקנו שלא יחזיר הוא מחמת 'קלקולא', רבנן תיקנו כך רק באופן שהבעל אמר בשעת גירושין שמגרש מחמת הנדר, אבל באופן שהבעל לא אמר כך יכול להחזיר כיון שלא שייך החשש של 'קלקולא', אבל לפי הצד שהטעם שרבנן תיקנו שלא יחזיר הוא מחמת 'פריצותא', רבנן תיקנו כך בין באופן שהבעל אמר בשעת הגירושין ובין באופן שהבעל לא אמר בשעת הגירושין (ובדברי הברייתא מבואר עוד שלפי הצד של 'פריצותא', רבנן תיקנו שהבעל יאמר בשעת הגירושין שמגרש מחמת הנדר כדי לבייש את האשה).

ב רבי אלעזר מבאר שהחשש של 'קלקולא' שייך רק בנדר שהבעל יכול להפר שהבעל יאמר אילו הייתי יודע שהבעל יכול להפר לא הייתי מגרש, וחשש זה לא שייך בנדר שהבעל לא יכול להפר, כיון שאין חשש שהבעל יאמר אילו הייתי יודע שהחכם יכול להפר לא הייתי מגרש, משום ש'אין אדם רוצה שתתבזה אשתו בבית דין', אמנם חכמים גזרו שבנדר שהבעל לא יכול להפר לא יחזיר אטו נדר שהבעל יכול להפר.

לקבלת העלון במייל B0527147396@gmail.com

• נדר ברבים - לא יחזיר משום 'פריצותא'.

• נדר שלא ברבים - יחזיר משום שאין 'פריצותא'.

▪ לרבי מאיר:

• נדר שהבעל לא יכול להפר - לא יחזיר משום חשש 'קלקולא' שיאמר אילו הייתי יודע שהחכם יכול להתיר לא הייתי מגרש.

• נדר שהבעל יכול להפר - יחזיר משום שאין חשש 'קלקולא' משום שהבעל יודע שיכול להפר.

○ באופן שגירש מחמת נדר שהבעל נדר - יכול להחזיר.

• באופן שגירש משום שם רע - לא יחזיר.

• באופן שגירש משום אילונית - נחלקו התנאים האם מותר להחזירה או שאסור להחזירה משום 'קלקולא'.

◆ דין פדיון באדם שמכר את עצמו ואת בניו לעובדי כוכבים:

• בפעם הראשונה והשניה - פודים את האב ואת הבנים.

• בפעם השלישית ואילך:

○ באופן שאין חשש שהעובדי כוכבים יהרגו:

▪ בחיי האב - לא פודים את האב והבנים.

הערות

ג נחלקו האמוראים מה נחשב 'רבים': לרב נחמן שלשה, ולרבי יצחק עשרה. והמקור של רב נחמן ששלשה נחשבים 'רבים', דכתיב לגבי זבה 'מים רבים' ודורשים 'מים שנים רבים שלשה', ומבואר שרבים נחשב שלשה. והמקור של רבי יצחק שעשרה נחשבים 'רבים', דכתיב לגבי הגבעונים 'ולא הכוס בני ישראל כי נשבעו להם נשיאי העדה', ו'עדה' הם עשרה אנשים.

ראה להלן [הערה 1] שנחלקו האמוראים בביאור דעת רבי יהודה מדוע רבי יהודה לא חשש 'לקלקולא': שמואל סובר שרבי יהודה לא חושש 'לקלקולא' בכל אופן, ואביי ורבא מבארים שרבי יהודה מודה שחוששים 'לקלקולא', אלא שרבי יהודה סובר שבאופן שהוציא את אשתו משום נדר לא שייך 'קלקולא', משום שבנדר שצריך חקירת חכם הבעל לא יכול לומר שאם היה יודע שהחכם יכול להפר לא היה מגרש, משום ש'אין אדם רוצה שתתבזה אשתו בבית דין', ובנדר שאינו צריך חקירת חכם לא יכול לומר שאם היה יודע שהבעל יכול להפר לא היה מגרש, משום שכל אדם יודע שהבעל יכול להפר.

ד בדברי הגמ' מבואר שכיון שרבי מאיר סובר [קידושין סא א] שצריך תנאי כפול, באופן שהבעל אמר בשעת גירושין 'הריני מגרשך מחמת נדר' אין חשש של 'קלקולא' כיון שלא כפל את דבריו, אבל באופן שהבעל אמר 'הריני מגרשך מחמת נדר ולולי הנדר לא הייתי מגרש' שייך חשש של 'קלקולא'.

ה בדברי הבריייתא מבואר שלפי רבי מאיר הטעם שבאופן שגירש משום שם רע לא יחזיר משום 'קלקולא', ולפי רבי אלעזר ברבי יוסי משום 'פריצותא', ובדעת ת"ק נחלקו הלישונות בגמ': לרב נחמן בלישנא קמא משום 'קלקולא', ולרב נחמן בלישנא בתרא משום 'פריצותא' (וכפי שנחלקו לעיל [הובא בהערה א] לענין הטעם שבאופן שגירש משום נדר לא יחזיר).

ו נחלקו רש"י ותוס' בביאור האופן שגירש משום אילונית: רש"י מבאר שמדובר באדם שנשא אילונית ודאית ולא הכיר בה בשעת הנישואין, ולמרות שיש בכך מקח טעות, מ"מ 'אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות' ולכן האשה צריכה גט, תוס' חולקים על דברי רש"י וסוברים שלאילונית ודאי אין לה רפואה ומימלא אין חשש של 'קלקולא', וכן תוס' חולקים על דברי רש"י וסוברים שבאילונית לא שייך 'אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות', כיון שהאדם לא מוחל על מום זה וכן האדם לא מעלה על דעתו מום זה, ולכן תוס' מבארים שמדובר באדם שנשא ספק אילונית.

נחלקו האמוראים בביאור שיטות התנאים בדין המוציא אשתו משום אילונית וכדלהלן:

שיטת שמואל - לרבי יהודה יחזיר ולרבנן לא יחזיר, ושמואל מבאר שרבי יהודה סובר שלא חוששים 'לקלקולא' (ורבי יהודה לשיטתו שמבאר שהטעם שאדם שגירש מחמת נדר לא יחזיר משום 'פריצותא', אבל 'לקלקולא' לא חוששים) ורבנן סוברים שחוששים 'לקלקולא' (וכדברי רב נחמן בלישנא קמא).

שיטת אביי - לרבי יהודה לא יחזיר ולרבנן יחזיר, ואביי מבאר שרבי יהודה סובר שחוששים 'לקלקולא' (והסיבה שרבי יהודה סובר שהטעם שאדם שגירש מחמת נדר לא יחזיר משום 'פריצותא' אבל 'לקלקולא' לא חוששים, משום שבנדר לא שייך 'קלקולא', כיון שנדר שצריך חקירת חכם הבעל לא יכול לומר שאם היה יודע שהחכם יכול להפר לא היה מגרש, משום ש'אין אדם רוצה שתתבזה אשתו בבית דין', ונדר שאינו צריך חקירת חכם לא יכול לומר שאם היה יודע שהבעל יכול להפר לא היה מגרש, משום שכל אדם יודע שהבעל יכול להפר) ורבנן סוברים שלא חוששים 'לקלקולא' (וכדברי רב נחמן בלישנא בתרא שהטעם של רבנן משום 'פריצותא', אבל 'לקלקולא' לא חוששים).

שיטת רבא - לרבי יהודה לא יחזיר ולרבנן יחזיר, ורבא מבאר שרבי יהודה סובר שחוששים 'לקלקולא' (וכפי שהתבאר לעיל בדעת אביי) ורבנן סוברים שחוששים 'לקלקולא' (וכדברי רב נחמן בלישנא קמא) ורבי מאיר סובר שלא חוששים 'לקלקולא' כיון שלא כפל את לשון הגילוי דעת (וכפי שהתבאר לעיל הערה ד).

▪ לאחר מיתת האב - פודים את הבנים^ז.

○ באופן שיש חשש שהעובדי כוכבים יהרגו - פודים את האב ואת הבנים^ח.

דף מז

◆ **האם יש קנין לעובד כוכבים בארץ ישראל לחפור בורות שיחין ומערות - לרבה יש קנין ולרבי אלעזר אין קנין^ט.**

◆ **דיני ביכורים ומעשר בעובד כוכבים:**

• האם יש קנין לעובד כוכבים להפקיע קדושת ארץ ישראל:

○ בארץ ישראל:

▪ לרבה - אין קנין^י.

▪ לרבי אלעזר - יש קנין^{יא}.

○ בסוריא:

▪ למ"ד 'כיבוש יחיד שמייה כיבוש' - דינה כארץ ישראל.

▪ למ"ד 'כיבוש יחיד לא שמייה כיבוש' - מדאורייתא אינה נחשבת כארץ ישראל, ומדרבנן נחשבת כארץ ישראל, ולכן

לכו"ע יש קנין לעובד כוכבים להפקיע את קדושתה.

• דין ביכורים בשדה של עובד כוכבים:

○ למ"ד 'יש קנין':

▪ מדאורייתא - הפירות פטורים בביכורים.

▪ מדרבנן:

• לרש"י - המוכר צריך לקנות את פירות הביכורים מהעובד כוכבים ולהעלותם לירושלים.

• לתוס' - אדם שקונה את פירות הביכורים מהעובד כוכבים צריך להעלותם לירושלים.

○ למ"ד 'אין קנין':

▪ מדאורייתא - הפירות חייבים בביכורים והלוקח מחויב מדאורייתא לקנות את הפירות של הביכורים ולהעלותם

לירושלים.

הערות

ז הגמ' מבארת שהסיבה שלאחר מיתת האב פודים את הבנים, משום שיש חשש שהבנים יתקלקלו בין העובדי כוכבים וילמדו ממעשיהם, אמנם חשש זה לא שייך בחיי האב כיון שהאב שומר על הבנים.

ח בדברי הגמ' מבואר שפודים גם אדם שהוא 'מומר האוכל נבילות לתיאבון' אבל 'מומר האוכל נבילות להכעיס' לא פודים אפילו באופן שיש חשש שיהרגו אותו, משום שנחשב 'מין' שנאמר בו הדין 'מורידים אבל לא מעלים'.

ט הגמ' מבארת שהמקור של רבה שיש קנין לעובד כוכבים לחפור בורות שיחין ומערות, דכתיב 'והארץ נתן לבני אדם', והמקור של רבי אלעזר שאין קנין לעובד כוכבים לחפור בורות שיחין ומערות, דכתיב 'לה' הארץ ומלוואה'.

י הגמ' מבארת שהמקור שרבה סובר שאין קנין לעובד כוכבים להפקיע את קדושת ארץ ישראל, דכתיב 'כי לי הארץ' כלומר שקדושת הארץ לא פוקעת על ידי הקנין של העובד כוכבים, ולפי"ז רבה מבאר שלא דורשים 'דגנך ולא דגן עובד כוכבים' שקדושת הארץ פוקעת על ידי הקנין של העובד כוכבים, אלא דורשים 'דיגונך ולא דיגון עובד כוכבים' כלומר שמירוח עובד כוכבים פטור ממעשר (רש"י מבאר שהדין שמירוח עובד כוכבים פטור ממעשר, נאמר רק באופן שהפירות שייכים לעובד כוכבים בשעת המירוח).

יא הגמ' מבארת שהמקור של רבי אלעזר שיש קנין לעובד כוכבים להפקיע את קדושת ארץ ישראל, דכתיב 'דגנך' ודורשים 'דגנך ולא דגן עובד כוכבים'.

רש"י מבאר שרבה סובר שלפי רבי אלעזר ע"כ מירוח עובד כוכבים אינו פטור, כיון שלא דורשים 'דיגונך ולא דיגון עובד כוכבים', אמנם תוס' סוברים שרבי אלעזר סובר שאפשר לדרוש מהפסוק את שתי הדרשות, שעיקר הפסוק נצרך לדין 'דיגונך ולא דיגון עובד כוכבים' שכן מוכח מהלשון 'דגנך' ולא 'תבואתך', אמנם דורשים גם 'דגנך ולא דגן עובדי כוכבים' מכך שהתורה לא כתבה את הלשון 'דיגונך' להדיא.

▪ מדרבנן - בתחילה תיקנו שהלוקח לא יקנה את הפירות ולאחר מכן חזרו ובטלו תקנה זו.

• דין מעשר בשדה של עובד כוכבים:

○ למ"ד 'יש קנין':

▪ באופן שכל השדה שייכת לעובד כוכבים - פטור ממעשר.

▪ באופן שחצי מהשדה שייכת לעובד כוכבים וחצי מהשדה שייכת לישראל לאחר שחלקו את הפירות:

• למ"ד 'יש ברירה' - חלק הישראל חייב במעשר וחלק העובד כוכבים פטור ממעשר.

• למ"ד 'אין ברירה' - טבל וחולין מעורבים זה בזה, ולרש"י אפשר להפריש מתוך הפירות עצמם ולתקן את הפירות, ולתוס' אי אפשר להפריש מתוך הפירות עצמם ולתקן את הפירות.^{יב}

○ למ"ד 'אין קנין' - חייב במעשר.

◆ דין ביכורים על ידי שליח:

• באופן שהלקיחה וההבאה היו על ידי אדם אחד (כגון שהבעלים בצר והביא או שהשליח בצר והביא) - מביא וקורא.

• באופן שהלקיחה וההבאה לא היו על ידי אדם אחד:^{יג}

○ באופן שהבצירה הייתה על דעת שאחר יביא את הפירות - מביא ואינו קורא.^{יד}

○ באופן שהבצירה לא הייתה על דעת שאחר יביא את הפירות - אינו מביא.^{טו}

דף מח

◆ חיוב ביכורים באדם שיש לו 'קנין פירות':

• האופנים שיש לאדם 'קנין פירות':

○ לוקח:

▪ בזמן שהיובל נוהג - ביוכל ראשון נחשב קנין הגוף, ומיובל שני ואילך נחשב קנין פירות.

▪ בזמן שהיובל לא נוהג - נחשב קנין הגוף, אמנם באופן שמכר את פירות הקרקע לזמן נחשב קנין פירות.

○ אחים שחלקו - למ"ד 'יש ברירה' נחשב שיש קנין הגוף ולמ"ד 'אין ברירה' נחשב קנין פירות.^{טז}

• חיוב ביכורים באופן שיש 'קנין פירות':

✽ הערות ✽

יב רש"י מבאר שהסיבה שאפשר להפריש מתוך הפירות עצמם, משום שבכל חלק מעורב טבל וחולין, אמנם תוס' חולקים וסוברים שיש ספק האם הכל חייב במעשר או הכל פטור ממעשר או שחלק חייב במעשר וחלק פטור, ולכן אי אפשר להפריש מתוך הפירות עצמם משום שיתכן שמפריש מן הפטור על החיוב, אמנם יכול להפריש ממקום אחר שחייב במעשר בודאי ולחזור ולהפריש על המעשר ממקום אחר וכן הלאה עד שיתמעט המעשר.

יג רש"י מבאר שיש כמה אופנים שבהם הלקיחה וההבאה לא היו על ידי אדם אחד: א. באופן שהשליח בצר את הפירות והבעלים הביאם. ב. באופן שהבעלים בצר את הפירות והשליח הביאם. ג. באופן שהשליח בצר את הפירות והתחיל להביא את הפירות ומת בדרך והבעלים או שליח אחר גמרו להביא. ד. באופן שהבעלים בצר את הפירות ושליח הביא את הפירות ומת השליח בדרך והבעלים גמרו להביא. אמנם תוס' בתירוץ השני סוברים שהדין 'לקיחה והבאה' לא נאמר משעת הבצירה אלא נאמר משעת ההולכה ולכן האופן שבו הלקיחה וההבאה לא היו על ידי אדם אחד הוא שהשליח התחיל להוליך ומת בדרך והבעלים או שליח אחר גמרו להביא.

יד הגמ' מבארת שהמקור שבאופן שהלקיחה וההבאה לא היו על ידי אדם אחד אינו יכול לקרוא, דכתיב 'ולקחת והבאת' ודורשים עד שתהיה לקיחה והבאה באדם אחד.

טו תוס' מבארים שהסיבה שבאופן שהבצירה לא הייתה על דעת שאחר יביא את הפירות אינו מביא, משום שהביכורים היה ראויים לקריאה וק"ל 'כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו וכל שאין ראוי לבילה בילה מעכבת בו', אמנם באופן שהבצירה הייתה על דעת שאחר יביא את הפירות, נחשב שהביכורים לא היו ראויים לקריאה ולכן לא נאמר בהם דין זה.

טז בדברי הגמ' מובא דין זה בדעת רבי יוחנן, וראה להלן [הערה יח] שלפי תירוץ אחד בתוס' שאר האמוראים חולקים על דבריו, וסוברים שגם למ"ד 'יש קנין ברירה' נחשב קנין הגוף.

○ לרבי יוחנן - מביא וקורא משום ש'קנין פירות כקנין הגוף דמי'.

○ לריש לקיש:

▪ לוקח - מביא ואינו קורא משום ש'קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי'.

▪ בעל בנכסי אשתו - מביא וקורא דכתיב 'ולביתך'.

פרק חמישי

דף מט

◆ דיני גביית היזק בעל חוב וכתובה:

• גביה של היזק:

○ מאיזה קרקע גובים היזק - בעידית².

○ האם שמים במזיק או בניזק:

▪ מדאורייתא:

• לרבי ישמעאל - שמים בניזק³.

• לרבי עקיבא - שמים במזיק⁴.

▪ מדרבנן:

• לאביי - לכו"ע שמים במזיק.

• לרבינא - רבנן לא תיקנו תקנה בענין זה.

○ דיני הגבייה:

▪ באופן שהעידית של הניזק כזיבורית של המזיק - למ"ד שמים בניזק משלם בזיבורית, ולמ"ד שמים במזיק משלם עידית.

▪ באופן שהעידית של המזיק כזיבורית של הניזק - משלם בעידית של המזיק ולא צריך לקנות שדה יותר טובה.

• גביה של בעל חוב:

הערות

יז בדברי הגמ' מבואר שהמקור של רבי יוחנן ש'קנין פירות כקנין הגוף דמי', דכתיב 'ולביתך' שהבעל מביא וקורא מהפירות של נכסי מלוג של אשתו למרות שיש לו בהם קנין פירות לחוד, ותוס' מבארים שלמרות שהדין שיש לבעל פירות בנכסי אשתו הוא דין דרבנן, מ"מ דרך הנשים להקנות לבעל את הפירות של נכסיהן, והפסוק דיבר באופן שהאשה עשתה כך.

יח תוס' מקשה שלהלכה אנו פוסקים שאין ברירה וכן פוסקים ש'קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי' וא"כ מדוע יש חיוב ביכורים באחים שחלקו, ותוס' בתירוץ הראשון מבאר שפסק ההלכה ש'קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי' נאמר רק באופן שאב נתן את נכסיו לבנו 'מהיום ולאחר מיתה', כיון שהאב מוחל על זכותו לגבי בנו, אבל בשאר האופנים פוסקים ש'קנין פירות כקנין הגוף דמי', ותוס' בתירוץ השני מבאר שלמרות שרבי יוחנן סובר שלמ"ד ש'אין ברירה' נחשב קנין פירות וצריך להחזיר את הקרקע ביובל, שאר האמוראים סוברים שנחשב קנין הגוף כיון שלא צריך להחזיר את הקרקע ביובל.

יט בדברי הגמ' מבואר שריש לקיש לומד מהפסוק 'ולביתך', שלמרות שבכל התורה 'קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי', מ"מ בעל בנכסי אשתו מביא וקורא.

כ הגמ' מבארת שהמקור שהיזק גובים מעידית דכתיב 'מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם', ורבי שמעון שדורש טעמא דקרא מבאר שהטעם של דין זה הוא, כדי שאדם לא ירצה להזיק.

כא הגמ' מבארת שהמקור של רבי ישמעאל שמים בניזק, דכתיב 'מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם', והכוונה 'שדה' היא לשדה של הניזק, כיון שלומדים מגזירה שווה 'שדה שדה' לפסוק 'ובער בשדה אחר' שהוא שדה של הניזק. בדברי הגמ' מבואר שלמרות שלפי רבי ישמעאל לומדים מגזירה שווה שהכוונה 'שדה' היא לשדה של הניזק, מ"מ לומדים גם ממשמעות הפסוק שהכוונה 'שדה' היא לשדה של המזיק, שבאופן שיש למזיק עידית וזיבורית והעידית של הניזק היא בין העידית לזיבורית של המזיק, שהמזיק צריך לשלם מהעידית.

כב הגמ' מבארת שהמקור של רבי עקיבא שמים במזיק, דכתיב 'מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם', והכוונה 'שדה' היא לשדה של המזיק כפי משמעות הפסוק.

○ מדאורייתא - בזיבורית דכתיב 'והאיש אשר אתה נושה'.

○ מדרבנן - בבינונית^כ.

• גביה של כתובה:

○ לרבי יהודה - בזיבורית^כ.

○ לרבי מאיר - בבינונית^כ.

◆ **דין הדיוט שהזיק הקדש:**

• לתנא קמא:

○ באופן שהזיק בקרן - פטור דכתיב 'שור רעהו' ולא שור של הקדש.

○ באופן שהזיק בשן ורגל - לפי התירוצי הראשון חייב ולפי התירוצי השני פטור^כ.

• לרבי שמעון בן מנסיא - חייב^כ.

דף נ

◆ **דיני גביית חוב מיתומים (קטנים וגדולים):**

• מאיזה שדה גובים מיתומים:

○ באופן שמדאורייתא גובים בזיבורית ורבנן תיקנו שיגבו מעידית או מבינונית - גובים מזיבורית^כ.

○ באופן שמדאורייתא גובים בעידית^כ:

▪ לרבא - גובים מעידית^ל.

▪ לרב נחמן ואביי - גובים מזיבורית^ל.

הערות

כג הגמ' מבארת שהסיבה שרבנן תיקנו שבעל חוב דינו בבינונית, 'כדי שלא תנעול דלת בפני לוויים', והסיבה שרבנן לא תיקנו שיגבה עידית, כדי שלא יהיה חשש שהאדם ילווה לחברו בשביל לקבל את השדה העידית שלו.

כד תוס' מבארים שדברי רבי יהודה נאמרו לא רק למ"ד כתובת אשה דרבנן, אלא גם למ"ד כתובת אשה דאורייתא, ולמרות שלמ"ד זה מדאורייתא כתובת אשה דינה בעידית, דכתיב 'כסף ישקול כמוהר הבתולות' כלומר שתשלום כתובה הוא בעידית כמו תשלום של אונס שהוא בעידית, מ"מ מדרבנן כתובה לא גובה בעידית, משום שיש חשש שהאשה תקניט את הבעל כדי שיגרשה ותקבל את העידית, והסיבה שרבנן לא תיקנו שתגבה בבינונית כמו בעל חוב, משום שבבעל חוב יש חשש 'שלא תנעול דלת בפני לוויים' אבל באשה אין חשש שלא תרצה להנשא, משום ש'יותר ממה שהאיש רוצה לישא האשה רוצה להנשא'.

כה תוס' מבארים שלמרות שרבי מאיר סובר שכתובת אשה דאורייתא ולפ"ז מדאורייתא דינה בעידית, מ"מ רבנן תיקנו שלא תגבה בעידית, משום שיש חשש שתקניט את הבעל בשביל לגבות את העידית וכפי שהתבאר.

כו תוס' בתירוצי הראשון סוברים שהדיוט הזיק הקדש בשן ורגל חייב, ואי אפשר ללמוד מקרן שיהיה פטור, משום שאפשר לפרוך 'מה לקרן שכן אינה מועדת מתחילתה', ותוס' בתירוצי השני סוברים שהדיוט שהזיק הקדש בשן ורגל פטור, משום שלומדים מאדם המזיק שהזיק הקדש שפטור, דכתיב 'כי יאכל' ודורשים פרט למזיק.

כז בדברי הגמ' מבואר שלפי רבי שמעון בן מנסיא, שור הדיוט שהזיק שור של הקדש חייב נזק שלם בין באופן שהשור היה מועד ובין באופן שהשור היה תם, משום שדורשים שב'שור רעהו' תם חייב חצי נזק, אבל בשור של הקדש תם חייב נזק שלם.

כח האופנים שבהם מדאורייתא גובים בזיבורית ורבנן תיקנו שיגבו מעידית או בינונית: א. בהיזק באופן שהעידית של הניזק כזיבורית של המזיק, ולפי דעת רבי ישמעאל אליבא דאביי שמדאורייתא שמים בניזק וצריך לשלם זיבורית, ורבנן תיקנו שישלם עידית. ב. בבעל חוב שמדאורייתא גובה בזיבורית ורבנן תיקנו שיגבה בבינונית.

כט האופנים שבהם מדאורייתא גובים בעידית: א. בהיזק באופן שהעידית של הניזק כעידית של המזיק שמדאורייתא גובה בעידית. ב. בבעל חוב באופן שכתוב בשטר 'שבח' כלומר שיגבה מן העידית.

ל תוס' מבארים שהטעם של רבא ש'שיעבודא דאורייתא' ולכן רבנן לא תיקנו תקנה שתפקיע את דין התורה.

לא תוס' בתירוצי הראשון מבארים שהטעם של רב נחמן ואביי שגובים מזיבורית, כיון ש'שיעבודא לאו דאורייתא' ולכן מדאורייתא לא גובים כלל ומימלא אין בתקנה דרבנן הפקעה לדין דאורייתא, ותוס' בתירוצי השני מבארים שרב נחמן ואביי סוברים ש'שיעבודא דאורייתא', ומ"מ רבנן תיקנו תקנה שיגבה מזיבורית, משום שלאחר שרבנן שתקנו באופן שמדאורייתא לא גובה בעידית, חזרו ותיקנו אפילו באופן שמדאורייתא גובה בעידית כיון שלא פלוג רבנן ביתמי'.

• האם צריך להשבע - כן.

◆ **דין מזיק באופן ש'שפאי עידית'** - משלם בבינונית לב.

◆ **דין גבייה מנכסים משועבדים באופן שיש נכסים בני חורין** - באופן שהנכסים המשועבדים נמכרו, לא גובים מהנכסים המשועבדים אלא גובים מהבני חורין. ובאופן שהנכסים המשועבדים ניתנו במתנה, ספק האם גובים מהנכסים המשועבדים לב.

דף נא

◆ **דיני גבייה מנכסים משועבדים:**

• **דין גביית 'אכילת פירות ושבח קרקעות' מנכסים משועבדים:**

○ הקדמה - הגמ' דנה באופן ששמעון גזל שדה מראובן ומכרה ללוי באחריות, ולאחר מכן חזר ראובן והוציא את הקרקע מיד לוי, שהדין שחוזר לוי וגובה את דמי הקרקע משמעון המוכר או מהנכסים המשועבדים של שמעון, אמנם באופן שהיה בקרקע פירות או שבח, לוי יכול לגבות את שווי משמעון, ויש לדון האם יכול לגבות מהנכסים המשועבדים של שמעון וכדלהלן.

○ לת"ק - לא גובים 'לפי שאין כתובים' כלומר שבשעת כתיבת השטר לא היה קול.

○ לרבי נתן:

▪ באופן ש'קדם מקחו של שני לשבחו של ראשון' (כלומר נכסים משועבדים שמכר שמעון לפני שהיה בקרקע של לוי פירות או שבח) - לא גובים מנכסים משועבדים, כיון שהלוקח שקנה את השדה משמעון לא ידע שיגבו ממנו את הפירות והשבח כיון שלא היו בעולם.

▪ באופן ש'קדם שבחו של ראשון למקחו של שני' (כלומר נכסים משועבדים שמכר שמעון לפני שהיה בקרקע של לוי פירות או שבח) - גובים מנכסים משועבדים, כיון שהלוקח שקנה את השדה משמעון ידע שיגבו ממנו את הפירות והשבח כיון שהיו בעולם.

○ לרבי יוסי:

▪ לרש"י - לא גובים 'לפי שאין קצובים' כלומר שבשעת כתיבת השטר לא היה קצוב שיעור הפירות והשבח.
▪ לתוס':

• באופן ש'קדם מקחו של שני לשבחו של ראשון' - לא גובים מנכסים משועבדים 'לפי שאין קצובים', כלומר שבשעה שהלוקח קנה את השדה משמעון לא היה קצוב שיעור הפירות והשבח.

• באופן ש'קדם שבחו של ראשון למקחו של שני' - גובים מנכסים משועבדים, משום שבשעה שהלוקח קנה את השדה משמעון היה קצוב שיעור הפירות והשבח.

• **דין גביית 'מזון האשה והבנות' מנכסים משועבדים:**

הערות

לב רש"י מבאר שהכוונה 'שפאי עידית' שלאחר הנזק השתדפה הקרקע העידית של המזיק, והסיבה שמשלם בבינונית, משום שמזלו של הנזק גרם לכך שהשתדפה העידית, ותוס' מבארים שהכוונה 'שפאי עידית' שהזיק קרקע שנמצאת סמוך לנהר שהוא מקום גרוע שעומד לבהמות, והסיבה שמשלם בבינונית כדין בעל חוב ולא כמזיק שמשלם בעידית משום שהקרקע עומדת לכך.

לג הגמ' מבארת שהטעם שלא גובים מנכסים משועבדים באופן שיש בני חורין הוא משום חשש 'הפסד לקוחות', והגמ' מסתפקת האם טעם זה שייך רק באופן שהנכסים המשועבדים נמכרו, או דלמא טעם זה שייך גם באופן שהנכסים המשועבדים ניתנו במתנה, משום ש'אי לאו דאית ליה הנאה מיניה לא יהיב ליה מתנה'.

בדברי הגמ' מבואר שהדין שלא גובים מנכסים משועבדים באופן שיש נכסים בני חורין בבעל חוב, נאמר אפילו באופן שהנכסים המשועבדים הם בינונית והנכסים הבני חורין הם זיבורית. ותוספות [מח ב] מבארים שבעל חוב מדאורייתא למ"ד שיעבודא דאורייתא גובה בזיבורית, ולמ"ד שיעבודא לאו דאורייתא לא גובה כלל, ולולי הטעם של הפסד לקוחות רבנן היו מתקנים שבעל חוב יגבה את הבינונית מהנכסים המשועבדים מחמת החשש של נעילת דלת, אמנם כיון שיש חשש של 'הפסד לקוחות' רבנן תיקנו שיגבה זיבורית מהנכסים הבני חורין.

○ לת"ק - מעיקר הדין צריך לגבות מנכסים משועבדים משום שיש קול על החוב, אמנם רבנן תיקנו שלא יגבו מנכסים משועבדים^{לד}.

○ לרבי יוסי - לא גובים מנכסים משועבדים 'לפי שאין קצובים'.

• דין גביית 'מזון בת אשתו' באופן שקיבל לזון אותה חמש שנים מנכסים משועבדים:

○ באופן שלא עשה קנין:

▪ לת"ק - לא גובים משום שהחוב לא כתוב כלומר שאין קול על החוב.

▪ לרבי יוסי - ספק האם גובים משום שהחוב קצוב, או דלמא לא גובים משום שרבי יוסי מודה שצריך גם שהחוב יהיה כתוב^{לה}.

○ באופן שעשה קנין - גובים משום שהחוב קצוב וכתוב.

◆ דיני שבועת מודה במקצת באדם שמצא מציאה:

• באופן שהמאבד לא טוען טענת ברי - לא ישבע.

• באופן שהמאבד טוען טענת ברי:

○ לרש"י - ישבע.

○ לתוס' - לתנא של המשנה לא ישבע, ולתנא של הברייתא ורבי יצחק ישבע.

◆ מודה במקצת:

• בפני המלווה - חייב שבועה ואינו נאמן במיגו של כופר הכל, משום ש'אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו'^{לז}.

• בפני גדול של המלווה - לרבנן אינו חייב שבועה, משום שאדם מעיז פניו לכפור בפני הבן. ולרבי אליעזר בן יעקב חייב שבועה, משום שאינו מעיז פניו לכפור בפני הבן.

• בפני בן קטן של המלווה - לרש"י נחלקו רבנן ורבי אליעזר בן יעקב האם חייב שבועה או שאינו חייב שבועה, לתוס' לכו"ע אינו חייב שבועה^{לז}.

✽ הערות ✽

לד רש"י מבאר שהסיבה שרבנן תיקנו שלא יגבו מזון האשה והבנות מנכסים משועבדים, משום שלולי תקנה זו לא היה אדם רוצה לקנות שדה מחברו, כיון שהיה חושש שיחזרו ויגבו ממנו את השדה מחמת החוב של מזון האשה והבנות, שהרי חוב זה מצוי אצל כל אדם וחוב זה אינו קצוב.

בדברי הגמ' מבואר שהדין שלא גובים 'מזון האשה והבנות' מנכסים משועבדים, נאמר לא רק באופן שלא עשו קנין על ההתחייבות, אלא גם באופן שעשו קנין על ההתחייבות (כלומר שהבנות היו בשעת הקנין והתחייב בקנין לזון), והנה לפי רבי יוסי הסיבה שלא גובים מנכסים משועבדים באופן זה משום שלמרות שהקנין מועיל להחשיב את החוב שהוא 'כתוב', מ"מ כיון שהחוב 'לא קצוב' לא גובים מנכסים משועבדים, אבל לפי ת"ק באופן שעשו קנין לא שייכת התקנה של חכמים, והסיבה שלא גובים מנכסים משועבדים הוא משום חשש צררי (תוספות מבארים שהחשש של צררי מועיל רק שלא גובים מלקוחות כדי שלא יהיה להם הפסד, אבל מבני חורין גובים).

רש"י שהחשש שהאב התפיס צררי נאמר רק באופן שהאב עשה קנין, משום שבאופן זה מוכח שהאב דואג שבתו תקבל את המזונות, שהרי הייתה יכולה לגבות גם ללא הקנין מתנאי בית דין, והאב הוסיף ועשה קנין, אמנם תוס' [ד"ה כתובין] בתירוץ אחד סוברים שדין זה נאמר גם באופן שהאב לא עשה קנין (ולפי תירוץ זה תוס' כותבים שלאחר שהגמ' חידשה את הטעם של צררי לא צריך להגיע לטעם שרבנן תיקנו שלא יגבו מזון האשה והבנות מנכסים משועבדים).

לה רש"י כותב שלפי הצד של הגמ' שלרבי יוסי חוב 'קצוב ולא כתוב' גובים מנכסים משועבדים, גובים גם מלווה על פה מנכסים משועבדים. אמנם תוס' כותבים שגם לפי צד זה לא גובים מלווה על פה מנכסים משועבדים, משום ש'מאן דיוזף בצנעא יזף' ואין לכך קול, אבל בשאר החובות שלא שייך טעם זה ויש קצת קול, גובים מנכסים משועבדים.

לו רש"י מבאר שהסיבה ש'אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו' משום שהמלווה עשה ללווה טובה שהלווה לו, ותוס' מבארים שאדם אינו משקר כאשר חברו מכיר בשקר.

רש"י מבאר שמודה במקצת חייב שבועה, ולא אומרים 'מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא' (כלומר כיון ששיקר וכפר בחלק מהמזון חשוד לשקר בשבועה), משום שלא התכוון לכפור במזון אלא התכוון להשתמש מלשלם עד שיהיה לו כסף. ותוס' מבארים שבכל אופן לא אומרים 'מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא'.

לז תוס' מבארים שהטעם שמודה במקצת בפני בן קטן של המלווה לא חייב משום שבועה, משום ש'אין נשבעין על טענת קטן', אמנם רש"י סובר שדין זה נאמר

◆ דיני אפטרופוס של יתומים:

- סוגי אפטרופוס - א. מינוהו בית דין. ב. מינוהו אבי יתומים. ג. יתומים שסמכו עצמם אצל בעל הבית.
- מי יכול להיות אפטרופוס - בית דין לא ממנים נשים ועבדים וקטנים, אבל אבי היתומים יכול למנות נשים ועבדים וקטנים.
- דיני אפטרופוס:
 - תרומות ומעשרות - האפטרופוס יכול להפריש תרומות ומעשרות בשביל שהיתומים יאכלו, ואינו יכול להפריש תרומות ומעשרות בשביל להניח עד לאחר שהיתומים יגדלו משום שהיתומים יוכלו להפריש בעצמם לאחר שיגדלו.
 - קיום מצוות היתומים - מותר לאפטרופוס לקנות ליתומים את צרכי המצוות (כגון סוכה וציצית), אמנם אסור לו לתת צדקה עבור היתומים כיון שהוא דבר ש'אין בו קיצבה'.
 - מכירת נכסי יתומים:
 - באופן שמוכר בשביל לקנות אוכל - מותר.
 - באופן שמוכר בשביל להניח את המעות - אסור משום שיש חשש שהמעות יגנבו או משום 'שבח בית אביהם'.
 - באופן שמוכר חפץ אחד בשביל לקנות אותו חפץ (כגון שמוכר שדה בשביל לקנות שדה אחרת) - אסור, ואפילו באופן שהשדה השניה יותר טובה או יותר קרובה משום שחוששים שמא הקרקע תשדף.
 - באופן שמוכר חפץ אחד בשביל לקנות חפץ אחר - באופן שהחפץ השני יותר טוב מותר, ובאופן שהחפץ השני פחות טוב אסור^{לח}.
 - הוצאת עבד לחירות:
 - באופן שהעבד משלם את שווי לאפטרופוס בשביל להשתחרר - לת"ק לא יכול לשחרר את העבד, לרבי יכול לשחרר את העבד.
 - באופן שהאפטרופוס מכר את העבד לאדם אחר (באופן שיש בכך תועלת ליתומים כגון בשביל לקנות שדה) - הקונה יכול לשחרר את העבד^{לט}.
 - לעמוד בדין בשביל היתומים - באופן שזכו בדין הדין חל, ובאופן שהתחייבו בדין הדין לא חל אלא היתומים יכולים לחזור ולדון לאחר שיגדלו.
 - האם צריך לחשב האם האפטרופוס בסוף - לת"ק צריך לחשב, לרבי שמעון בן גמליאל לא צריך לחשב.
 - האם האפטרופוס צריך להשבע:
 - לת"ק - באופן שאבי יתומים מינה אותו ישבע, באופן שבית דין מינו אותו לא ישבע^מ.

✽ הערות ✽

- רק באופן שהקטן תובע את החוב שלו, ולא באופן שתובע את החוב של אביו.
- לח בדברי הברייתא מבואר דוגמא שאסור למכור חפץ אחד בשביל לקנות חפץ אחר שהוא פחות טוב, כגון שמוכר שדות וקונה עבדים משום ששדה עומדת לעולם ועבדים לא עומדים לעולם, ונחלקו התנאים האם מותר למכור עבדים ולקנות שדות: לת"ק מותר, משום ששדות עדיפות מעבדים כיון שהשדות עומדות לעולם, ולרבי שמעון בן גמליאל אסור, משום שבשדה יש חשש שיצא עליה ערעור אבל בעבדים אין חשש זה.
- לט רש"י מבאר שהסיבה שהאפטרופוס לא יכול לשחרר את העבד באופן שהעבד משלם את שווי לאפטרופוס, משום שהעבד קנוי לאפטרופוס בקנין ממון ולא קנוי לו בקנין הגוף. אמנם תוס' [לח ב] מבארים שהסיבה שהאפטרופוס לא יכול לשחרר את העבד, משום שהאנשים יחשבו שהאפטרופוס לא מדקדק בדמי העבד וגורם נזק ליתומים, אבל באופן שמוכר את העבד לאחר אין חשש זה כיון שיודעים שמוכר את העבד בשויו.
- מ הגמ' מבארת שהטעם של ת"ק שאפטרופוס שבית דין מינו אותו לא ישבע, משום שאם יצטרך להשבע יש חשש שלא ירצה להיות אפטרופוס, אבל באופן שאבי יתומים מינה אותו ישבע, ואין חשש זה משום שודאי אבי היתומים עשה לו טובה.

- לאבא שאול - באופן שאבי יתומים מינה אותו לא ישבע, באופן שבית דין מינו אותו ישבע^{מא}.
- לרבי אליעזר בן יעקב - בין באופן שאבי יתומים מינה אותו ובין באופן שבית דין מינו אותו ישבע.
- אפטרופוס שפשע בנכסי יתומים האם צריך לשלם:
 - באופן שמינו אותו לשמור על שור – אינו משלם, משום שאם יצטרך לשלם יש חשש שלא ירצה להיות אפטרופוס.
 - באופן שמינו אותו על נכסי היתומים:
 - לתירוץ אחד בתוס' – לא משלם משום שאם יצטרך לשלם יש חשש שלא ירצה להיות אפטרופוס.
 - לתירוץ שני בתוס' – משלם^{מב}.

◆ דיני מקח וממכר:

- דיני חזרה בהדיוט - לאחר מתן מעות שניהם יכולים לחזור ולקבל 'מי שפרע', ולאחר משיכה לא יכולים לחזור.
- דיני חזרה ביתומים:
 - הקדמה - חכמים תיקנו שדין היתומים כדין הקדש שקונים בכסף, אמנם באופן שיש מכר הפסד ליתומים, היתומים קונים במשיכה משום ש'לא יהא כוח הדיוט חמור מן ההקדש'.
 - באופן שהיתומים מוכרים פירות:
 - באופן שהקונה משך:
 - באופן שהפירות התייקרו - היתומים יכולים לחזור, כיון שהלוקח לא קנה את הפירות עד שישלם את הכסף.
 - באופן שהפירות הוזלו - הקונה לא יכול לחזור, משום ש'לא יהא כוח הדיוט חמור מן ההקדש'.
 - באופן שהקונה שילם כסף:
 - באופן שהפירות התייקרו - היתומים יכולים לחזור, משום ש'לא יהא כוח הדיוט חמור מן ההקדש'.
 - באופן שהפירות הוזלו - הקונה יכול לחזור, ולא אומרים שלא יוכל לחזור כיון שהיתומים קונים בכסף, משום שיש חשש שהיתומים יצטרכו כסף ולא יוכלו למכור עד שיביאו את הפירות.
 - באופן שהיתומים קונים פירות:
 - באופן שהיתומים משכו את הפירות:
 - באופן שהפירות התייקרו - המוכר לא יכול לחזור, משום ש'לא יהא כוח הדיוט חמור מן ההקדש'.
 - באופן שהפירות הוזלו - היתומים לא יכולים לחזור, ולא אומרים שהיתומים יוכלו לחזור כיון שקונים בכסף, משום שיש חשש שהיתומים יצטרכו פירות ולא ימכרו להם עד שיביאו את הכסף.
 - באופן שהיתומים שילמו כסף:
 - באופן שהפירות התייקרו - המוכר יכול לחזור, ולא אומרים שלא יוכל לחזור כיון שהיתומים קונים בכסף, משום שיש חשש שהמוכר יאמר 'נשרפו חיטכם בעלייה'.
 - באופן שהפירות הוזלו - היתומים יכולים לחזור, משום ש'לא יהא כוח הדיוט חמור מן ההקדש'.

⌘ הערות ⌘

מא הגמ' מבארת שהטעם של אבא שאול שבאופן שאבי יתומים מינה אותו לא ישבע, משום שאם יצטרך להשבע יש חשש שלא ירצה להיות אפטרופוס, אבל באופן שבית דין מינו אותו לא שייך חשש זה, משום שיש לו הנאה שיוצא עליו קול שהוא איש נאמן.

מב תוס' בתירוץ השני מבאר שהסיבה שאפטרופוס שמינו אותו על נכסי היתומים ופשע משלם ולא חוששים שאם יצטרך לשלם לא ירצה להיות אפטרופוס, משום שבאופן שמינוהו בית דין יש לו הנאה שנחשב לאדם נאמן, וכן באופן שמינוהו אבי יתומים ודאי אבי היתומים עשה לו טובה (ולמרות שנחלקו התנאים לעיל [בסמוך] לענין שבועה האם מחמת טעמים אלו חייב שבועה מ"מ לענין תשלום כו"ע מודו שחייב לשלם).